

A TOKAJI BOR VÉDELME 1737-BEN.

Irta: dr. ILLÉSSY JÁNOS.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról hozott 1893: XXIII. t.-cz. 3. §-a a tokaji vagy hegyaljai bor védelmére külön intézkedést statuált. Még inkább kifejlesztette, illetőleg részletesen szabályozta ezt a védelmet a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek a hivatkozott törvény végrehajtása tárgyában 1897. aug. 23-án 53,850. sz. a. kibocsátott rendeleté s ennek különösebben 3., 7. és 8. §-ai. Ezek szerint 25 frttól 300 frtig terjedhető pénzbüntetés róvátik arra, a ki oly természetes bort, a melynek készítésénél vagy kezelésénél külföldi mazsolaszőlőt használ, vagy ha a tokaji borvidéken termelt borhoz más (akár hazai, akár külföldi) bort kever s azt „tokaji“, „hegyaljai“, „szamorodni“ elnevezés alatt, vagy pedig a tokaji borvidék, vagy ezen borvidékbe tartozó valamely község vagy hegy megnevezése alatt hoz forgalomba.

E különleges intézkedésre bizonyára a tokaji borban levő fontos gazdasági tényező ismerete birta törvényhozó testületünket, meg az a világraszóló hírnév, mely ezt a kiváló hazai terményünket a specialitás fényével veszi körül. A tokaji bornak jó hírneve nem mai keletű. Visszanyúluk az már a messze századokba. Történelmi emlékeink tömegesen tanuskodnak a mellett, hogy a hegyaljai szőlők mindig kapósak voltak s a hegyaljai bor állandó és jelentékeny kiviteli czikk volt.

Ezzel a kapóssággal természetszerűleg vele járt az a kísértés, mely a jó hírnevet a maga önző céljaira kihasználni s ezzel diskreditálni törekedett. Kalmárszellémű kapzsi emberek ez előtt is voltak s lesznek is mindig. Ezek nem átallották a tokaji bor elismert jóságát is tönkretenni csalfa manipulációkkal, csak hogy a maguk zsebét megtömhessék, habár embertársaik vagyonának és egészségének veszélyeztetésével.

A tokaji borral való visszaélés a XVIII. század elején különösen veszedelmes mérvet kezdett öltetni. A szomszéd *Lengyelország* kormányzósága figyelmeztette legelőbb kormányzségeinket a veszedelemre, mely a borhamisítások miatt tartózkodó külföldi borkereskedők elmaradása következtében a magyar borkereskedelmet fenyegeti. És a figyelmeztetés nem volt alaptalan.

Az érdekelt északkeleti vármegyék és városok egymást érő panaszai mind azt hangoztatták, hogy a külföldi, eddig biztos vevők elmaradoztak a magyar piacokról, kiszorították őket a lelketlen hazai kufarók, a kik a termelőket az uzsora hálójába kerítik s a terményeket az élvezhetlenségig meghamisítják.

És a panaszok egyre sűrűbbekké és egyre hangosabbakká lettek. Behatoltak az országgyűlés termeibe is és a törvényhozás sem zárkózhatott el az általános követelmény elől. Megalkotta az 1723:118. törvényezikket, a mely szerint, hogy a magánosok csalásai miatt a közjó ne szenvedjen, igazságos, hogy a kiválóbb borokat bármi módon hamisítók, vagy azokat rosszabb hegyekről helyettesítők, azok neve alatt eladók s ekképen a kereskedőket rászedők s a közkereskedelmet akadályozók az illető hatóságok által azonnal összes boruk elvesztésével büntetessenek.

Az 1729.: 12. t.-cz. pedig egyenesen kötelességükké teszi a hatóságoknak, hogy a borhamisítókra szorgos gondjuk legyen s őket az eset súlyossága szerint példásan büntessék. Ugyanezen t.-cz. 2. §-a az országban nem birtokosoknak az asszuszőlők összevásárlását egyenesen eltiltja.

E törvények hatása alatt, az egyes érdekelt törvényhatóságok is siettek megfelelő intézkedésekkel a hazai borok védelmére. *Miskolcz* városa 1727-ben szabályrendeletet alkotott a visszaélő kereskedők ellen: „Minthogy pedig a görögök, arnótok, zsidók és egyéb kereskedők, in praejudicium et dampnum miserae plebis, a borokkal való kereskedésben annyira elmerültenek, kik miatt a város szegény lakosai magok borait immáron nem is distrahálhatják, ez okon injungáltatik ordinarius bíró uramnak, hogy azoknak borait kitanulván és keresvén a borok taksáját rajtok szabadosan megvehesse, melyben is a város szükségére fizessenek 150 magyar frtokat.¹⁾

Abauj vármegye Miskolcznál is korábban 1724-ben részletesebb statutumot hozott nemcsak bizonyos vallású és nemzetiségű kereskedők ellen, hanem minden borpancsoló ellen, akár nemes, akár nemtelen volna, a ki t. i. idegen bort hegyaljaival vegyítene s azt hegyaljai gyanánt adná el, a ki a bort *Lengyelországba* kivinné s ezzel az ország határán belüli kereskedést csökkentené, a ki a hegyaljai bort 180 bécsi itczénél kisebb hordókban árusítaná, a ki az asszuszőlő-szemeket különválogatva, azokkal a hitvány bort értékesebbé, a valódi hegyaljai termést pedig gyöngébbé akarná tenni. Az ilyen borokat és asszuszőlőket a vármegye a járási tisztviselők által elkobzandóknak s a vármegye

¹⁾ *Kolozsvári-Óvári*: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye II. 2. 399. l.

szükségletére értékesítendőknak rendelte.¹⁾ Abauj vármegyé e rendelettel az 1655 : 79. t.-cz intézkedését újította föl, mely finomabb szőlőnek a hitványabbtól való elkülönítését tilalmazta.

Bizonyára más törvényhatóságok se maradtak tétlenül, *Zemplén* vármegyéről legalább is nem tehetjük fel, hogy világhírű borai érdekében intézkedéseket nem tett volna, az a *Zemplén* vármegye, a mely még az 1609 : 43. t.-cz.-nél is szigorúbb rendszabályt látott szükségesnek. A hivatkozott t.-cz. ugyanis a bornak az ország határán kívül való kivitelét, elkobzás terhe alatt, csak idegeneknek engedte meg harminczad fizetése mellett. *Zemplén* vármegyec 1628. februárban tartott közgyűlésén túl ment a törvényen, midőn a lengyel borkereskedők által okozott kellemetlenségekre, pl. hamis pénzeknek behűrezolására hivatkozva a borkivitel az idegeneknek is eltiltani kívánta.²⁾

A mit — szelídebb formában — *Abauj* vármegye magáévá tett 1681. nov. 10-ikén hozott határozatával, midőn az idegen kereskedőket az elővételi jogtól megfosztotta.³⁾

Az országgyűlések azonban csak hébe-korba ültek össze és ritkán érték rá a borvédelem ügyével foglalkozni. Az érdekelt törvényhatóságoknak pedig bármily erélyes intézkedéseinek hatása legfőljebb a megye határáig tartott. Gyökeresebb változás csak akkor állhatott be, a mikor az ország közigazgatása, az 1724-ben felállított m. kir. helytartó tanácsban központi kormányshéket nyert. Idő telt bele mégis, míg a helytartótanács megmozdulhatott. Bizottságot alakított kebelében a borhamisítások megakadályozására. Ez a bizottság ismét egy másik bizottságra ruházta a tanácskozások megkezdését. Karancsberényi gr. *Berényi* Tamás lett a bizottság elnöke, *Zemplén* vármegye adminisztrátora, a következő évben pedig már főispánja s egyik előkelő birtokosa, a kit a tokaji bort ért veszedelem magát is közlelről érintett. A bizottság tagjai voltak a szepesi kamarai adminisztráció részéről: br. *Szent-Ivány* József tanácsos és a környékbeli vármegyék egy-egy követje, még pedig *Zemplén* képviselőiben: *Szirmay* Menyhért, *Abauj* részéről: *Szirmay* István, *Sáros* részéről: *Szirmay* Tamás, *Szepes* részéről: *Furár* Pál, *Szabolcs* részéről: *Szunyoghhy* Ferencz, s végül *Borsod* és *Gömör* vármegyék képviselőiben: *Szatmári Király* György; mind nagynevű és a borgazdaság terén nagy tapasztalatú férfiak.

A bizottság *Sáros-Patakon* alakult meg 1736. nov. 13-án, decz. 15-én azonban tanácskozásait *Gálszécsen* folytatta, az elnök vendégszerető kastélyában.

1) *Kolozsvári-Óvári* id. m. II. 1. 405. l.

2) *Kolozsvári-Óvári* id. m. II. 1. 141.

3) *Kolozsvári-Óvári* id. m. II. 1. 290.

A bizottságnak, hogy a gyógyítására bízott betegség orvosszereit megállapíthassa, mindenekelőtt a bajt előidéző okokat kellett kifürkésznie. Ilyennek találta: a már több év óta tartó kedvezőtlen időjárást, mi miatt a bortermés mind mennyiségre, mind minőségre a rendesnél silányabb volt. Ámde a tokaji bor becsének devalválására ennél sokkal jobban közreműködött a kereskedők csalása és hamisítása.

Tapasztalásból is tudjuk — úgymond — hogy a görögök és zsidók árucikkeiket hitelbe adják a bortermelőnek, ezek viszont adósságukat készpénzzel megfizetni nem tudván, szüretkor, annak fejében borukat az általuk kényük-kedvük szerint diktált áron s az árucikkeknél meg nem felelő értékben csikarják ki annyira, hogy a hitelzett áru nem ritkán a bor értékének egyharmad részével sem ér föl s így a nyomorult népet kétszeresen megkárosítják, egyszer: mikor portékáikat értékén felül adják el s másodszer, mikor a bortőlük hitvány áron veszik meg. De még ezzel a haszonnal sem elégedvén meg, hogy még többet nyerjenek, a vidéki szőlőhegyek gyöngébb terméseit olcsón összevásárolják, azokat hegyaljai borral vegyítve, vagy csak tisztán is, szabadon *Lengyelországba* szállítják, ott azután a még kiforratlan must édes csípős ízével az ottani tapasztaltabb kereskedőket megtévesztvén, jó áron nyakukba sózzák s a külföldi kereskedők csak utólag győződnek meg, hogy a bor hitványabb annál, mint aminőt Lengyelországban szeretnek. Az ekkép többször rászédett lengyel aztán mind ritkábban jelenik meg a piacon s inkább francia bort vásárol helyi szükséglete kiegészítésére. Ehhez az is járul, hogy az ekként mind Lengyelországban, mind idehaza csalárdul szerzett pénzt, ezek a görög, örmény és arnót kereskedők kiviszik *Törökországba*, a hazai pénzforgalom nyilvánvaló nagy akadályára. A régi jó időkben, amikor görögök és zsidók még nem ártották belé magukat a borkereskedésbe, hanem maguk a lengyelek jártak Magyarországra bort vásárolni, nem megvetendő pénzforgalmat csináltak nemcsak azzal, hogy a bornak megadták a tisztességes árát, hanem, mert jelentékenyen fogyasztottak is. Most mind ez a haszon a görögök és zsidók kereskedése által csaknem semmivé lett.

A hegyaljai borok régi becsének visszaszerzése, a közkereskedelem biztonságának visszaállítása és a borhamisítások megakadályozása végett, a bizottság mulhatatlanul szükségesnek látja, hogy az országban lakó görögök, örmények, arnótok és zsidók a borkereskedéstől kereken eltiltassanak, kivéve a saját szükségletükre készített kóserbor megvételétől. Ide nem értetnek azok a lengyel borügynökök, akik Lengyelország lakosai részére vesznek bort.

Nem kell tartani attól, hogy e miatt a kereskedelem megakad,

vagy hogy a kamara jövedelme csökkenne, mert a lengyelek a görögök és zsidók kereskedése előtt, vetekedve jöttek Magyarországra s akadékoskodás nélkül megvették mind a gazdag borát, mind a szegényét. Mihelyt tehát a görögök és zsidók kereskedését betiltják megint újra fel fogják keresni az országot.

A tiszántúli borok egy ideig, t. i. még ki nem forrtak, édes-ségre vetekednek a hegyaljaival és csak nehezen lehet őket megkülönböztetni, sokan tehát csalárdul hegyaljai gyanánt adják el, vagy a megcsömöszölt szőlőszemekre ráöntik s ezzel nyitnak utat a csaláshoz. Ennélfogva, hogy sem a görögöknek és zsidóknak, sem bármely sorsú és rendű embernek a hegyaljai nemes boroknak hamisítására alkalmatlan ne nyílják, arra a bizottság a legjobb óvszernek azt találta, ha jövőre a tiszántúli borokat, elkobzás terhe alatt, senkinek se lesz szabad gönczi hordókba, melyek csak nemrég jöttek használatba a tiszáninnení részekben, tölteni, hanem nagyobbakba, melyek a gönczi hordókat legalább egy vederrel mülják felül. Továbbá azoknak a boroknak szállítása január 1-ig egyáltalában senkinek se legyen megengedve, január 1-től május 1-éig pedig csak a nemeseknek engedtessek meg, de azoknak is csak a saját és korcsmai szükségletükre; a nagyobb mennyiségben való szállítás pedig csupán kamarai vagy vármegyei utlevéllel legyen eszközölhető. Ezen az időn túl, amikor t. i. a bor már kiforrván, jellege határozottan fölismerhető, kivitele bármely rangú és rendű tiszántúli embernek szabad legyen, de mindig csak nagyobb hordókban. A Gömör-vármegyeieknek s más távolabb esőknek mindig szabad legyen a lúczy réven nagyobb hordókban szállítani, de a megyétől mindig útlevelet kell kérniök s a vármegyében soká ne időzzenek.

De ezzel szemben *Szabolcs*, *Borsod* és *Gömör* követeli a bizottságban mint kisebbség azt kívánták, hogy a Tiszántúlra szabadon szállíthassanak bort kisebb hordókban is, részint azért, mert nagyobb hordókat csak a Tiszántúl vehetnek és nagy áron, részint pedig azért, mert e megszorítás következtében a kereskedelem hanyatlásnak indulna nálunk.

A bizottsági elnök azonban figyelmeztette az ellenzéket, hogy aki akarja a czélt, annak akarnia kell az eszközöket is. Már pedig ennek a bizottságnak a tokaji borral üzött csalások megakadályozása tüzetett ki feladatául. Az pedig köztudomású, hogy a túlatizsai borok nagymennyiségben adatnak el tokaji gyanánt, tehát a hamisítás ezen módjának meggátlása is mulhatatlanul intézkedést kíván.

Ami az *Abauj*, *Borsod*, *Torna*, *Ung* és *Bereg*-vármegyei hegyeken termő borokat illeti, *Abauj*, *Szabolcs*, *Borsod* és *Gömör* követeli azoknak

szabad szállítását, adásvevését nem kívánták se időhöz se személyhez, se útlevelhez kötve korlátozni, a hamisítók megbüntetésére elégnek tartván az 1723. évi 118-ik cikkely intézkedését. Ellenben az elnök, a kincstár képviselője s a többi követek, csakis *Zemplén*-vármegye tudtával és engedelmével vélik megengedhetőnek azoknak a boroknak behozatalát. Sőt a termés helyének felismerése végett azt is szükségesnek tartják, hogy a hordók vármegyék szerint megkülönböztető jelekkel pl. az abaujiak ABA., a borsodiak BOR., a tornaiak TOR., az ungiak UNG., s a beregiek BEREG bélyegekkal láttassanak el.

Ennek kapcsán most a hegyaljai borok hordóinak hitelesítése került szóba a bizottságban. Az *abauji, szabolcsi, borsodi és gömöri* követek ezt is ellenkeztek, mint olyant, amely nem alkalmas a hamisítások megakadályozására s amely a hitelesítő biztosok részéről fölösleges zaklatásnak fogja kitenni a bortermelőket. Ellenben az elnök, a kamara és a többi vármegyék képviselői a hordók lebélyegzését a közkereskedelem hitele és bizottsága érdekében szükségesnek tartották sőt olyan intézkedést kívántak, hogy a bélyegzővel visszaélők és hamis bélyegkészítők 500 frt bírsággal sújtassanak. Mert, ha mindjárt ez az intézkedés nem lesz is képes a borhamisításoknak teljesen elejét venni, mégis idő folytán a gyakorlatban mutatkozó hiányok pótlására, újabb meg újabb óvintézkedések legyenek foganatosíthatók. A bortermelők ezzel nem lesznek fölösleges zaklatásnak kitéve, a vármegyének is érdekében fog állani, hogy ez az intézmény minél jobban működjék; nagy költséget sem ró a termelőkre, mert a hitelesítőknak minden hordótól csak egy krajezár fogna járni.

Hogy pedig az is kitűnjék, hogy melyik évben termett a bor, az évszámnak a hordóba való beégetését szintén kívánatosnak tartják az elnök, a kamara és a többi vármegyék kiküldöttjei.

Az asszuszőlők szedése, értékesítése s az asszuborok készítése körül szintén sokféle csalás észlelhető, nevezetesen, hogy az idegen hegyeken termett hitványabb asszuszőlőket átviszik a *Hegyaljára* s hegyaljai gyanánt értékesítik; vagy ami még gyakoribb, bort csinálnak belőlük és hegyaljai gyanánt árulják. Némelyek rothadt szemeket is használnak igazán töppedt szemek helyett, mások meg az éretlen szemeket vízbe áztatják, azután aszalóban megaszalják. Az ilyen hamisítások megakadályozása végett, a bizottság egyértelműleg elrendelőnek véli, hogy az asszuborok készítésétől a nem szőlősgazdák határozottan eltiltassanak.

Az asszuszőlőszemek összevásárlását illetőleg az elnök a kincstár tanácsosa valamint *Zemplén, Sáros, Szepes* követei mellőzhetetlenül eltiltandónak ítélték az idegen asszuszőlőknek s azok-

ből készült boroknak bevitelét a Hegyaljára, vagy a hegyaljai asszuszölök összevásárlását, úgyszintén a velük való üzérkedést. Csak így lenne lehetséges az asszuszölökkel üzött csalásokat elfojtani s elérni azt, hogy a valódi hegyaljai asszuszölökből szűrt bor visszanyerje tönkretett jó hírét s a kereskedők megadják tisztességes árát.

Az *Abauji* követ ellenkezőleg megengedni kívánta mindenkinek az asszuszölök gyűjtését, de eladását csakis nemeseknek és földesur helyeken volna szabad; azok a nemesek pedig, akiknek a *Hegyalján* is van szőlőjük, oda szabadon szállíthassák máshol termett boraikat.

Szabolcs, *Borsod* és *Gömör* követei szerint, asszubar készíthetését a haza minden fiának, szőlőbirtokosoknak, nemesnek törvény biztosítja, még a nem nemesektől sem tiltja el a közjó érdekében, hogy saját használatukra bort ne szállíthassanak.

Ehhez a felfogáshoz sem bizottsági elnök, sem társai nem járulhattak hozzá, mert ha ez — úgymond — elfogadtatnék, a bizottság nem, vagy csak hiányosan felelhetne meg az eléje tűzött feladatnak. Csupán a kincstár képviselőjének azt a kívánságát tartotta teljesíthetőnek, hogy amennyiben a királyi udvartartás részére szükséges asszubar-mennyiség a kincstári szőlők terméséből ki nem telnék, szabad legyen a kincstárnak az asszuszölöket a tokaji és tarczali hegyeken összevásárolni, de kifizetés mellett és a kamarai kiküldött jelenlétében.

Végül rámutatott a bizottság arra a jelenségre is, hogy néhány év óta, jobbára paraszt emberek, magasabban fekvő s ennél fogva költségesebb művelést igénylő szőlőkkel felhagyván, lapályon telepítettek szőlőket, melyeknek termése, már a talaj hitványsága miatt sem felelhet meg a lengyel kereskedők igényeinek, a borhamisításra s a bor értékének csökkentésére azonban veszedelmesen alkalmas eszköz. Ennek továbbharapózását meggátlandó, el kellene rendelni, hogy *Zemplén* vármegye tudta és engedélye nélkül a *Hegyalján* új szőlőt telepíteni ne legyen szabad; amely irányban *Zemplén*-vármegye már szabályrendeletet is dolgozott ki a földesurak hozzájárulásával.

Eddig tart a bizottság tárgyalásairól fölvett s az elnök által 1736. decz. 16-án a helytartótanácsához fölterjesztett jegyzőkönyv. Látható ebből, hogy a tanácskozás menete távolról sem volt zavartalan és egyértelmű. Az elnök, a kincstár képviselője, *Abauj*, *Zemplén*, *Sáros* és *Szepes* küldöttjei a szőnyegen forgó kérdés sok pontjára nézve szemben találtak magukat *Szabolcs*, *Borsod* és *Gömör* követjeivel. Magát a lényegét: a veszedelemmel fenyegető bajnak orvoslását mindnyájan akarták; nézeteik csupán a kivitelre nézve tértek el, pedig ennek sikerétől függött minden. Az elnök és hívei szigorú rendszabályokat sürgettek, a

Tiszavidék követői ellenben a szigorú szabályoktól saját helyi anyagi érdekeik veszélyeztetését féltették.

Nem is elégedtek meg eltérő nézeteiknek a jegyzőkönyvben való feltüntetésével, hanem ezenkívül különvéleményt is terjesztettek a helytartótanács elé, melyben hálájukat fejezik ki a király és a kormányszék atyai gondoskodásáért, de a bizottságnak a tiszavidéki borok kezelése és szállítása tárgyában szótöbbséggel hozott határozatát gyakorlatlannak s az ország egyik tekintélyes vidékére károsnak ítélvén, annak meg nem erősítését tisztelettel kérni köteleességüknek tartották.

Az érdekeiket sértve érző vármegyék is sorompóba léptek. *Borsod* vármegye csak röviden ír 1737. jan. 21-én a helytartótanácsához, kérve, hogy a nemesség jogait sértő, az országos törvényszékbe ütköző s a közkereskedelmet veszélyeztető bizottsági határozatokat mellőzze.

Szabolcs vármegye már sokkal hevesebben szállt sikra igazai mellett. A jelentés, melyet a vármegye képviselője *Szunyoghy* Ferencz a bizottság tanácskozmányairól 1737. jan. 26-án a vármegye közgyűlése elé terjesztett, nagy kedvetlenséget támasztott a szabolcsi urakban. Nincs kifogásuk a borpancsolók megrendszabályozása ellen, de amit a bizottság a tiszántúli boroknak a tiszáninneni részekbe szállításáról az időhöz kötöttségről, a hordók szabályozásáról és hitelesítéséről, az útlevelekről, a szőlőhegyek osztályozásáról, az asszuszlőnek a Hegyaljára bevitele s a hegyaljai asszuszlők vásárlása és eladása ellen szótöbbséggel határozott, az ellen tiltakozni kénytelenek. Maga Ő Felsége is éppen a nemesi jogok oltalmát czélozta a borpancsolók ellen, mikor a bizottságot kinevezte; a mikor a nemesség jogait sértő határozatot hozott (!). Az 1715. 8. t.-cz. értelmében maga az országgyűlés — pedig ez az ország egyeteme — sem határozhat az ország egyéb ügyeiben, csak az adó ügyében, honnan veszi tehát magának az ennél is nagyobb hatalmat a bizottság, mely csakis a helytartótanács kegyelméből működhetett.

Az útlevelek kiadása ugyan ingyenesnek terveztetik, de jól sejtik a szabolcsi urak, hogy a taksaszedés nem fog soká késni s a révészek és vámosok sem fogják elengedni a borraivalót se úrtól se paraszttól. Az emberek eszejárása mindjárt kész azzal a következtetéssel, hogy a tiszántúli borokat rettenetes silányságukért kellett háttérbe szorítani, holott csak a múlt esztendőben is a *Hegyalján* járt rossz idő és nagy szárazság miatt, azok mind mennyiségre mind minőségre vetekedtek a hegyaljai borokkal. És ha — mint a bizottság állítja — a tiszántúli borok jóval hátrább állanak a hegyaljainál, savanyúságuknál fogva pedig amazokkal össze nem téveszthetők, mire jó az a mindenáron való elkülönítés?

Az, hogy a tiszántúli bort csak bizonyos megszabott időben legyen szabad szállítani s akkor is a gönczinél nagyobb hordóban s ütlevéllel teljesen gyakorlatiatlan intézkedés, mert a bornak is, mint minden árucikknek a maga idejében, a bornak éppen szüretkor van meg az ára s aki azt korlátozza, az a kereskedelmet teszi tönkre. Ki akadályozhatja a nemesembert, ezt a törvény által kiváltságolt személyt, abban, hogy a borát akár gazdasági szükségletére, akár kereskedés céljából a tiszánineni vidékre, vagy ahová tetszik, ne szállíthassa, vagy akár szőlőt akár bort onnan vegyen, ahonnan akar. De a nemtelen embert se lehet a bor ide-oda szállításában korlátozni, mert a nyomorult nép részben a borkereskedésből segíthet adóterhén, de még különben sincs hatályon kívül helyezve az 1681. 79. t.-cz., mely a szabad kereskedelmet biztosítja.

A szőlők tervbe vett osztályozásával sincsen megelégedve Szabolcs-vármegye. Tagadhatatlan, hogy a hely fekvése sokat határoz. De az még nem minden. A jó fekvésű helyen is rossz vesszővel beültetett, rosszul művelt szőlő, rosszabb bort adhat, mint a hitványnak kikiáltott borvidék gondozott szőleje. A borkezelés is lényeges dolog. Rossz pinczében, rossz kezelés mellett a hegyaljai bor sem érdemli meg azt a nagy hírnevet.

A borok osztályozása szülte a hordók hitelesítésének eszméjét. Ebbe se nyugodhatik belé a vármegye. Először is ez a csalást nem fogja megakadályozni, mert a bor kiönthető és mással cserélhető fel, aztán meg a kereskedő sem tartozik teljes bizalommal lenni iránta. A hitelesítők a szegényebb és gyöngébb szőlősgazdákat aprólékos bosszantásokkal megvesztegetésre fogják kaptatni s ezen a révén aztán a hitvány bor előtt is szemet fognak hunyni, annál is inkább, mert szüretkor nem lehetnek mindenütt jelen, a hordóba szűrt bort pedig vagy nem értik, vagy nem akarják megbírálni. Attól is lehet tartani, hogy akadnak rossz lelkűek, akik bélyegzőt hamisítanak nem törődven a birsággal, csak jó vásárt csinálhassanak.

Végig olvasva Szabolcs vármegye kifogásait és neheztelését a *gálszécsi* határozatok ellen, önkénytelenül is az a kérdés tolu előnkbe: hogy mikép gondolja hát a nemes vármegye a borhamisítás égető baját orvosolhatni? A bizottság javaslatából csupán azt fogadja el, hogy a görögök és zsidók tiltassanak el a borkereskedéstől; a javaslat többi pontjait kereken visszautasítja anélkül, hogy jobb, a gyakorlati életnek megfelelő s a helyi érdekeket nem sértő megoldási módot ajánlana. Beéri az 1723. 118. t.-cz. büntető határozmányával s minden más intézkedést, a nemesi jogok sérelmének tekint, de tulajdonképen csak azért, mert a saját önző anyagi érdekei ellen van irányítva.

Ebben a felfogásban *Borsod, Gömör* és *Szabolcs*-vármegyék nem állottak egymagukban. Más vármegyék közönsége is csatlakozott hozzájuk. Így *Bihar* vármegye 1737. január 23-án tartott közgyűléséből, Szabolcséhoz hasonló tartalmú és modorú felíratban tiltakozott a gál-szécsi tanácskormány javaslatainak elfogadása és életbeléptetése ellen. Bihar vármegyének abbéli panaszos felkiáltását, hogy róla és ügyeiről tárgyalván, őt is méltányos és illendő lett volna meghallgatni, megértjük, s az ő, valamint a szintén szőlőtermő Bereg, Ugocsa, Ung vármegyéknek a tanácskozásba meg nem hívását s nézeteik meg nem hallgatását is elhibázottnak tartjuk s legfeljebb azzal tudjuk menteni, hogy a Hegyalja érdekében összehívott bizottság tárgyalásaiban csak azoknak a vármegyéknek részvételét látták szükségesnek, amelyek a hegyaljai borok értékének alakulásába előnyösen (mint *Sáros* és *Szepes*) vagy hátrányosan (mint *Szabolcs, Gömör* és *Borsod*) közvetlenül befolytak.

Az alaphang, mely *Bihar* vármegye fölíratán végigvonul, szintén a Hármaskönyv I. részének 9-ik címében biztosított nemesi kiváltság veszélyeztetése fölötti kesergés. Rendi alkotmányunk virágzása korában, a legéletrevalóbb eszmét is, semmivel sem lehetett jobban agyonütni, mint azzal a csatakiáltással, hogy a nemesi jogok veszedelemben forognak! Az „universitas praelatorum, baronum, magnatum et nobilium“, ahogy a vármegyék magukat nevezték és írták, rögtön kész volt egy sereg törvényezikk idézésével, melyek valamennyien a nemesség előjogait bátyázták körül. Így hivatkozik Bihar az 1659. 61. t.-cz.-re, mely szerint a nemesember nemcsak nem kényszeríthető útlevel váltására, ellenkezőleg ő maga állíthat ki útlevelet, melyet a harminczadosok és vámosok respektálni tartoznak; az 1655. 83. t.-cz.-re, mely szerint a kisenemességnek elegendő, csak attól a vármegyétől szerezni útlevelet, amelyben lakik s azzal aztán szabadon és feltartóztatás nélkül közlekedhetik az országban mind személyében, mind holmijával.

Ezeknél sokkal őszintébb Bihar vármegyének afölötti aggodalma, hogy hol talál majd borainak piacot, ha Tokaj vagy a Tisza tulsó vidékéről kizáratik? Az *Erdélylyel* való kereskedést ugyanis a kettős harminczad drágítja meg, a temesi bánásgból pedig már évek óta ki vannak tiltva a bihari borok. Azzal ők nem érnének el semmit, ha ujesztendő, illetőleg május elseje után szabad lenne a borkivitel. A bihari bort nem lehet eltartani, melegben nem lehet szállítani, mert akkorra megnyúlósodik. A bihari bornak csak szüretkor van ára; a ki akkor el nem adja, az vagy maga ihatja meg, vagy uzorások karmaiba jut. Miből fizesse adóját a földhöz ragadt szegénység, ha borából hasznot nem láthat? Különösen az a jelentékeny része a bihari parasztságnak, mely hegyes vidéken lakván, a földet

nem tárhatja s csak kicsiny sz lej b l tarthatja fenn magát. Minek tehát egy egész v rme gy t tönkre tenni, csak azért, hogy más vidéket d delgess nk!

Bihar v rme gy nek ez az ellenvetése jóformán egyetlen volt az ellenzéki okoskodások közt, amely megfontolásra volt érdemes. A helytartótanács kebeléből a borhamisítás megakadályozására alakult bizottság,  l n *Balassa Pál* gr f tanácsos elnökkel, a gálszécsi tanácskozmány javaslatainak s a v rme gy k ellen szrev teleinek áttanulmányozása után szintén helyet adott e felfogásnak. Ez a nagyobb bizottság, a szőnyegen forgó tárgyról kibocsátandó rendelet szövegezésében, m g a látszatát is ker ni igyekezett annak, hogy rendeletével a tisztántúli borok értékesitését akadályozza, vagy a nemesi jogokat s a közkereskedelem érdekeit sértse, hogy egyik résznek a másik k r ra kedvezzen. Csupán azt czélozta a nagybizottság, hogy a tisztántúli borok a tiszt ninneniekt l, jelesül a hegyaljaiakt l elk l n tessenek és f lism rhet k legyenek, egymás helyébe ne tétessenek, hogy az ekként  z tt csalásoknak vége szakadjon. Az 1723. 118. t.-cz. ugyanis, melyre a v rme gy k annyit hivatkoztak, az összes bork szlet elkobzásának terhe alatt tilalmazta ugyan a jó boroknak gyöngébb borokkal való vegyit s t, vagy becsemp sz s t, de a pancsol st sem ez, sem az ugyanaz évi 12. t.-cz. nem tudta megakadályozni, minek következtében halaszthatatlanul szükségessé vált hatályosabb intézkedésekről gondoskodni addig is, m g azt maga a törvényhozás megtehetné.

A helytartótanács is, a két bizottság álláspontjának megfelelően, szigorú rendszabályok mellett foglalt állást, osztv n a gálszécsi bizottság elnökének azon felfogását, hogy aki a czélt akarja, annak az eszközöket is akarnia kell, m g, ha nem kedv zn nek is azok a helyi mag n rdekeknek. Ily értelemben terjesztette f l 1737. márcz. 9- n az egész ügyet a király elé, aki azt a maga egészségében j v  hagyta. A királyi jóváhagyás után 1737. okt. 11- n megjelent az egész országnak sz l k rrendelet a követke z  tartalommal:

„Mivel tapasztaltattott, hogy a tokaji, vagy úgynevezett hegyaljai borok értéke és ennekel tte elismert becse különb z  csalások, és visszaélések következtében hátrányosan al bbsz llott, jelesül pedig   cs sz.  s kir. szentséges felsége, legkegyelmesebb urunk, azon vidék lakosságának s a közjónak érdekeiben kívánván munkálni, hogy jövőre a tokaji, vagy úgynevezett felső-magyarors gi hegyaljai borokat valam m don hamisítani ne lehessen, az elrendelendő szükséges  v int zked sek czéljából bizottságot rendelt ki, méltóságos gr f *Berényi Tamás* zempl nv rme gy ei főispán  r elnöklete alatt, amely bizottság jelentését saját észrevételei kíséretében a helytartótanács alázatosan   cs sz.  s

kir. felsége elé terjesztvén, ő csász. és kir. felsége f. hó 3-án kiadott kegyelmes rendeletében a következő szükséges óvintézkedések megtételét parancsolta meg és pedig:

1. Hogy az országban tartózkodó minden zsidó, görög, örmény, arnót egyáltalában mindenféle borkereskedéstől Magyarország felső részeiben alapjában s egyszerűen tiltassék el. Ellenben a *Lengyelországban* lakó zsidóknak, akik azon ország lakosainak és kereskedőinek ügynökei, ha magukat főnökeik hiteltérdemlő utlevélvel kellőleg igazolják, a jelzett borok összevásárlása, kivitele s ugynevezett kóserbornak készítése továbbra is megengedtetik.

2. Minthegy pedig a legtöbb csalás, hamisítás és borpansolás a *Hegyaljára* szállítani megengedett tiszántúli borokkal szokott történni, ennél fogva bármiféle csalás, visszaélés és hamisítás megakadályozása, valamint a hegyaljai bornak a tiszántúlitól való megkülönböztetése czéljából, jövőre, a tiszántúli borok csakis a gönczinél nagyobb hordókba tölthetők, a hegyaljaiak pedig valódi gönczi hordókba. És ezen hordók mértéke, úgy, amint azt a kir. szepesi kincstár igazgatóság néhány év előtt megszabta és a vármegyékben közhírré tétetett, csempészet büntetésének terhe alatt pontosan betartassék, minek következtében a *Kassa városi* u. n. *Statt-Gewächs*, egyébként is helytelenül és a kir. harminczadok megkárosításával használt hordók természetesen eltiltatnak és a gönczi hordók valódi méretére és mennyiségére szállittatnak alá.

3. Nemkülönben megint a tiszántúli borok az eddig is követt és gyakorolt szokás szerint: a *Hegyaljára Gyertyaszentelő-Boldog-Asszony* napjáig (febr. 2.) semmiféle ürügy alatt egyetlen országlakos által sem szállíthatók, csempészet terhe alatt. Ellenben a jelzett határidő elteltével a szállítás megengedtetik, de csakis a szepesi kincstári igazgatás vagy Zemplén-vármegye által ingyen kiadandó utlevéllel ellátott embereknek.

4. Ami továbbá a hordók jelzését illeti, miután a tályai, golópi, rátkai, mádi, zombori, ondi, tarczali, keresztúri, kisfaludi, szegi, bényei, vámosujfalusi, tolcsvai, liszkai, zsadányi, olaszi, pataki, ujhelyi, kistoronyi, zemplén-vármegyei — továbbá a szántói és horváti, abaujvármegyei hegyeken teremni szokott borok, a tokajival mindig hasonló minőségűnek, becsűnek és értékűnek tekintettek még a külföldi kereskedők által is, ennél fogva nem látszik tanácsosnak, hogy az egyes hegyaljai szőlőshegyeken termelt borok eltérő megkülönböztető jellel, hacsak bizonyos betűvel is jelöltessenek meg, mert a jelzetek sokféleségéről és különbözőségéről a külföldi kereskedők nem bírván

tudomással, inkább zavart és gyanakvást szülhetnének, mintsem ezen üdvös intézkedésnek használnának. Minthogy tehát az egyes említett borokat mindig egy és ugyanazon értékűnek, becsűnek, és minőségűnek tartották, illendőnek találtatott, hogy minden zavar eltávolztatása és minden gyanu megszüntetése végett az összes megírt borok egy és ugyanazon és pedig az ide mellékelve lerajzolt jelvény¹⁾ jeleztesse és bélyegeztessék, az említett *Zemplén-* és *Abauj-vármegyék* kebeléből, minden városban és községben erre a czélra kirendelt, utasított s szigorú esküvel lekötelezett emberek által, a termelés évének külön feltüntetésével; máskülönben még a megírt hegyeken is bárhol termett borok sem lesznek tekintendők a tokaji vagy hegyaljai borokkal azonosoknak és valódiaknak. Ennek következtében fölösleges, hogy a tiszáninneri vármegyékben termett borok miként eddig *Abau. Bor. Tor. Ung.*²⁾ jelzetekkel láttassanak el miként a már egyszer megjelölt hegyaljai borokkal más mindenféle s bárhol termett borok, mint meg nem jellettek, azonosoknak úgy sem fognak tekintetni. Mivel pedig a kinevezendő hitelesítők senkinek se kötelezhetők ingyen szolgálni, nekik minden hordótól, amelyet a saját házuknál bélyegeznek meg: 1 poltura, ha pedig bélyegzés végett, a bor tulajdonosa által, egyik-másik szőlőjébe a községen kívül kihivatnak: 1 garas jár. Ezen alkalmalomban vigyázzanak, hogy ne üres, hanem musttal már megtöltött hordókat bélyegezzenek meg, továbbá, hogy a bélyegzés műveletét: Boldogasszony fogantatása napjáig (dec. 8-ig) teljesen elvégezzék s azután a rájuk bizott bélyegzőt annak a pontos kimutatásával, hogy szüret alkalmával hány és milyen hordókat bélyegzettek meg, a járási szolgabíráknak és ezek által a rendes alispánoknak, a megírt vármegyék további intézkedéséig szolgáltatassák át. Ezenkívül, hogy az idegen boroknak hegyaljai borok gyanánt való értékesítése, méginkább s már szüret idején megakadályoztassék, nemcsak a tiszántúli — miként mondatott, hanem más bármiféle más tiszáninneri akár *Zemplén*, de főleg *Abauj* vármegyékben a kitüntetett helyeken kívül termett boroknak bevitele, a mondott Boldogasszony fogantatása napjáig a csempészet büntetésének terhe alatt szigorúan eltiltatik. Továbbá ha előfordulna az az eset, hogy némelyek hamis bélyegzőt csináltatnának s azzal tudva élnének, vagy hogy a kinevezett hitelesítők a rájuk bizott bélyegzővel csalárdul vissza élnének, mind ezek a vármegyék tisztjeinek idejében följelentetvén, a hamis bélyegzőket készítettők: 500 frtal büntetessenek, a bélyegzővel visszaélő hite-

1) Ez a bélyegző: a koronával fedett magyar czimert ábrázolja; a pajzs alján TOKAI szó, két oldalon az évszám pl. 17—37.

2) Azaz: *Abauj, Borsod, Torna, Ung.*

lesítők pedig az 500 frt birságon felül örökös hivatalvesztéssel sújtásának és ha a büntetéspénzt készpénzben le nem tehetnék, elengedhetetlenül az annak megfelelő testi büntetésben részesüljenek. A birságpénzek $\frac{1}{3}$ -da a följelentőnek fog jutni, a többi kétharmad pedig a vármegyék közszükségeire lesz fordítandó. Ami azonban a följelentőket illeti, azok közt különbség teendő, mert némelyek rosszakarólag igyekeznek másoknak ártani. Vannak azonban olyanok, akik a közügy iránti szeretetből tesznek följelentést anélkül, hogy a bizonyítást magukra vennék. Az előbbiek tehát, ha besúgásukat nem tudják bizonyítani, mindenesetre hasonló birsággal büntethetők az utóbbiakat ellenben, minthogy a közjó iránti szeretetből vádoltak mást, még ha nem képesek is a bizonyítást magukra vállalni, méltányosságból minden további büntetés alól föl kell menteni; de az alispán meghallgatván az illetén följelentést, gondoskodni fog a följelentett ellen szigorú vizsgálatot indítani és ha abból a csalás valamely bünténye kiderülne, az ellen természetesen hatóságilag el fog járni, a személyek minéműsége szerint fenntartván a jog szerint fenntartandókat.

5. Minthogy hallomás szerint, a hegyaljai borok korábbi értékét és becsét egyebek közt az is csökkentette, hogy asszú borokat mindenfelé idegenek is szabadon készítettek, ennél fogva ezentúl mindazoknak, akiknek a hegyaljai hegyeken szőlőjök nincsen, a megírt borok készítését komolyan és szigorúan eltiltani, ellenben az ottani szőlőbirtokosoknak személyválogatás nélkül továbbra is megengedni kegyelmesen jóváhagyta Ő csász. és kir. Felsége.

6. Nemkülönböztetve azt is elrendelte, hogy asszú szőlőket a Hegyaljára, idegen szőlőshegyekről senki be ne vihessen és hogy magukon a megírt hegyaljai hegyeken szedett szőlőket Ő kir. Felségének fiskusa, a földesurak s bárki más saját szőlősgazdák, elkobzás terhe vagy minden egyes putton után behajtott 12 frt birság terhe alatt össze ne vásárolják és el ne adják.

7. Az említett *Zemplén* vármegyének a földesurak egyetértésével hozott azt a határozatát, mely szerint a vármegye tudta és engedélye nélkül ezentúl a hegyaljai részeken új szőlők nem telepíthetők nemcsak hogy jóváhagyta, hanem annak Abauj vármegyére, nevezetesen a szántói és horváti szőlőhegyekre kiterjesztését kegyelmesen elrendelte Ő csász. és kir. Felsége.

A rendelet második pontja zokon esett *Kassa* városának. Sietett is magát tisztázni a rágalom alól, mely ellenségeitől eredhet, mintha a „*Statvex*“ nevű hordót a harminczadok megkárosítására használná. A *Statvex* hordó éppen másfélszer annyi, mint a gönczi hordó s ezt a harminczadok nagyon is jól tudják s aszerint is vámolják el.

Egy elkésett utóhang is érkezett *Zemplén* vármegye részéről. A vármegye 1737. nov. 30-án tartott közgyűlésén a rendeletnek két fogyatkozását találta. Egyik az, hogy miután a lengyel borkupeczek nemcsak *Zemplén*, hanem *Sáros*, *Ung* és *Bereg* vármegyékből is szoktak bort kivinni, a harminczadokon a zempléni bor valóságát vármegyei vagy helyhatósági bizonyítvánnyal kellene igazolniok. Másik az, hogy a rendelet 4. pontjában a bortermő helyek felsorolása s egy kalap alá vonása nem helyes, annyiból, hogy a felsorolt községek termései jóságra és becsre nézve lényegesen különböznek egymástól. Aki ondi vagy golopi bort ad és vesz tarczali gyanánt az ép ugy csal, mint aki golopi helyett miskolczival üzérkedik. Szükséges volna tehát igenis a hordókon a bor származási helyét is megjelölni.

A helytartótanács csak ezen utóbbi kívánalmat találta mellőzendőnek a m. udvari kancellária azonban egyikhez se járult hozzá, csak utasítani kívánta *Zemplén* vármegyét, hogy a rendelet hatását kísérje figyelemmel s a tapasztalendő hiányokról koronként tegyen jelentést.¹⁾

Tette *Zemplén* vármegye megfigyeléseket és jelentéseket? nem tudjuk. Hivatalos iratok nincsenek róla, valószínűleg azért, mert nem is keletkeztek. Ha az 1737. okt. 11-ki körrendelet fogyatékosnak bizonyult volna s ha fogyatékoságának pótlását a törvényhatóságok sürgették volna, a legközelebb összeült 1741. évi országgyűlés aligha éri be a 29-ik t.-cz. megalkotásával, mely szükséztlenül egyebet se iktatott be a *Corpus Juris*ba mint azt, hogy a borkereskedés főleg az ország felső részében, minden örménynek, görögnek és zsidónak (a mult években tapasztalt csalások és borhamisítások megakadályozása végett) a vármegyék és városok által eszközözendő elkobzás terhe alatt tilos.

¹⁾ Az itt felhasznált iratok a m. kir. Orsz. Levéltár helytartótanácsi osztályában vannak „Miscell. fasc. 18. No. 159.“ jelzet alatt, az 1737. okt. 11-ki körrendelet kivételével, melyet eredetiben a volt *Jász-Kunság* levéltárában (C. Csapta 1. fasc. 4. No. 26.) találtam.